

Jovan Mirković

Žrtve Vojvodine u logorima 1941-1945. prema do sada izvršenoj reviziji popisa iz 1964. godine

U analizi stradanja stanovništva Vojvodine u Drugome svetskom ratu u logorima javlja se nekoliko metodoloških i faktičkih problema: teritorij današnje Vojvodine ne odgovara istorijskom teritoriju Vojvodine, a u izvorima i literaturi nalazimo podatke koji se daju sumarno, pa se često mešaju podaci; Vojvodina je bila pod tri okupaciona i upravna sistema, pa je u praksi sprovođenja terora bilo značajnijih razlika; pretraživanje *Baze podataka o žrtvama rata 1941-1945.* u popisu iz 1964. godine (*Žrtve rata 1941-1945. godine. Rezultati popisa*, Beograd, 1966- reprint 1992) moguće je po odrednicama *mesta rođenja* i *mesta smrti*, ali ne i po boravištu, odnosno prebivalištu, pa su i u rezultatima, u vezi s migracionim kretanjima u međuratnom periodu,¹ manjkavi podaci za kategoriju koja je pretrpela velika stradanja, a to su *kolonisti*; popis iz 1964. obuhvatio je kategorije tzv. *žrtve fašističkog terora te pale borbe Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije (NOV i*

---

¹ Up. Ž. Bjeljac, *Demografsko stanje u Vojvodini pred Drugi svetski rat i nakon završetka rata*, rukopis, Anketni odbor Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine za utvrđivanje istine o događajima u periodu od 1941. do 1945. u Vojvodini.

POJ), no nije obuhvatio i ostale kategorije žrtava i stradalnika.²

Inače, u izvorima i literaturi nalazimo različite nazive za logore koji ih formalno karakteristišu: *sabirališta* i *zbirališta* te *sabirni*, *iseljenički* i *useljenički logori*, *logori za internirce* i *deportirce*, *izbeglički*, *radni*, *sabirni i radni*, *koncentracioni* ili *koncentracijski*, *tranzitni*, *privremeni*, *pokretni*, *distributivni*, *prihvatni* i *prolazni logori*, a ponekad i pod sasvim *nevinim nazivima ustanova socijalnog karaktera*.

Baza podataka o žrtvama rata 1941-1945. godine, odnosno program za pretraživanje, ima uz to i dosta pogrešaka u terminologiji i kategorizaciji.³ Ponekad je teško razlučiti da li je reč o žrtvi logora⁴ ili zatvora,⁵ žrtvi u deportaciji⁶ ili na

² O određenju pojmova *žrtava* i *stradalnika* up. u: I. Graovac, Dilema viktimologije: žrtve i/ili stradalnici?, *Dijalog povjesničara/istoričara*, 5, prir. H.-G. Fleck i I. Graovac, Zagreb, 2002, 429-443.

³ To proizlazi iz toga što su se o žrtvama rata, uz poprilično voluntarizma, više bavili ljudi *drugih profila* negoli istoričari.

⁴ *Logor* je mesto grupisanja ljudi koje vojno-policijske vlasti izdvajaju po raznim kriterijumima i zatvaraju, u pravilu bez suđenja, na određeno ili neodređeno vreme. Obično se izraz *koncentracioni logor* "...vezuje za pojavu poznatu iz vremena totalitarnih država" te stoga i "danas u terminu *koncentracioni logor* leži strašan semantički naboj, zbog čega se često i rado upotrebljava u svrhu političke propagande" (G. Miloradović, *Karantin za ideje*, Beograd, 2004, 32).

Internacija, pak, podrazumeva mere preduzete od strane neke države u cilju određivanja prinudnog mesta boravka određenom licu ili kategoriji lica. Najčešće se taj termin uzima i kao sinonim za kategoriju *logor*. No, mada internacija može podrazumevati i logor sa njegovim granicama, ona se može odnositi i na naselje, grad, pokrajinu i sl. Logična je upotreba termina *internacija* kada je reč o zarobljeničkim logorima. Međutim kada je reč o logorima za civilno stanovništvo, tada termin *internacija* donekle prikriva pravu suštinu stvari.

---

prinudnom radu,⁷ pa smo, stoga, sem podataka o logorima dali i zbirni podatak za kategorije: *logori, zatvori, deportacija i prinudni rad*.

- Revizija popisa žrtava rata 1941-1945. iz 1964. godine sadrži – za Vojvodinu – poimenični popis 44.438 žrtava, što je 7,42% više od rezultata popisa (41.370), koji je rađen po mestu boravka pre 6. aprila 1941. godine. U logorima je od toga evidentirano 17.354, a u posmatranim kategorijama 20.819 lica.

---

⁵ *Zatvor* je mesto izdržavanja kazne koja se izriče po presudi nadležnog suda, pa su, stoga, i uslovi boravka u zatvoru zakonski regulisani. Ipak, zatvori okupacionih ili njima podređenih vlasti često se nisu razlikovali od logora, pa je broj ubijenih u ponekim zatvorima veći negoli u mnogim logorima. Stoga, npr., iako je velika većina dece stradala u logorima, podaci o tome da je 34 dece mlađe od 14 godina život izgubilo u zatvorima (među njima čak dvadesetak mlađih od 10 godina starosti) svedoči o *karakteru* organa vlasti, pošto zatvori u skali posmatranih kategorija predstavljaju izraz određene zakonske regulative.

⁶ *Deportacija* je mera proterivanja iz zemlje stranog državljanina po osnovu sudske presude ili po odluci drugoga nadležnog organa, a zbog težih povreda gostoprimstva. Ona koja je primenjivana na ovde razmatrano stanovništvo Vojvodine nema nikakvog uporišta u pravnim aktima. Reč je o bezobzirnom proterivanju čitavih etničkih grupa, motivisano namerama etničkog čišćenja prostora i stvaranja prostora za naseljavanje *podobnog* stanovništva.

Često se, uz to, pod pojmom *deportacija* podrazumeva i *nasilno interniranje* te *logorisanje stanovništva* (proces otpremanja), zbog čega se u građi i literaturi javlja mnogo brkanja pojmova.

⁷ *Prinudni rad* je, u stvari, novi oblik ropstva koji je, inače, formalno zabranjen, a odvija se pod fizičkom prinudom. Prinudni rad na koji je prisiljavano stanovništvo okupiranih područja, odnosno područja pod upravom režima nastalih po želji okupatora, često je teško razgraničiti od kategorije *logor*, jer i otpremanje, boravak i uslovi boravka prinudnih radnika te režim koji je zaveden prinudnim radom nisu se često ništa razlikovali od logora, a ponekad su bili i izjednačeni sa logorima uništenja.

- Po godinama stradanja najpogubnije su bile 1942. i 1944. kada je stradalo 26,55, odnosno 32,72% svih žrtava (1944. godine 42,32, a 1942. godine 26,74% svih žrtava u logorima). Žene čine 50,71% žrtava u logorima 1944. godine, a 1942. godine 44,82% žrtava u logorima.

Tabela 1: Žrtve po godinama stradanja i polu

Kategorija žrtava	Svega		Godina stradanja									
			1941.		1942.		1943.		1944.		1945.	
	Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž
<i>u logoru</i>	17.354	7380	2095	753	4641	2080	1554	301	7344	3724	1720	522
<i>Σ posmat. kat.</i>	20.819	7683	2456	802	5919	2174	2368	353	7997	3810	2079	544

- Dece do 14 godina života u posmatranim kategorijama smrtno je stradalo 3478 (1736 devojčica), a u logorima 3380 (1692 devojčice), šta čini 10,10% ukupnih žrtava, a u posmatranim kategorijama 16,71 i u logorima 19,48% žrtava. Od 4489 dece do 14 godina starosti koja su izgubila život 77,68% je iz posmatranih kategorija, a u logorima čine 75,30% od ukupnih žrtava u toj starosnoj kategoriji ili 96,93% žrtava u posmatranim kategorijama. Devojčice u ovoj dobnoj skupini čine 48,07%: u logoru 50,06, u zatvoru 47,06 i u deportaciji 45,90%, dok su na prinudnom radu smrtno stradala tri dečaka. U posmatranim kategorijama stradalo je najviše dece rođenih u periodu od 1939. do 1941. godine: dodamo li tome i 191 dete rođeno u toku rata koje je izgubilo život, tada deca do četiri godine života čine gotovo 30% ukupno stradale dece u logorima.

Po dobnim skupinama u posmatranim kategorijama 15,74% žrtava (u logorima 12,65%) su u životnoj dobi od 15. do 24. godine života, 13,96% žrtava (u logorima 11,89%) od

25. do 34. godine života, 16,35% žrtava (u logorima 14,77%) od 35. do 45. godine života, 12,66% žrtava (u logorima 13,28%) od 45. do 54. godine života, 8,20% žrtava (u logorima 9,09%) od 55. do 64. godine života, 7,04% žrtava (u logorima 8,08%) starije od 65. godina života te 9,34% (u logorima 10,76%) žrtava nepoznatih godina.

- Najznačajnija grupacija prema zanimanju stradalih u logorima su izdržavana lica, gde u stvari treba zajedno uzeti kategorije *izdržavana lica, đaci i studenti te rođeni u toku rata*, kojih zajedno ima 7367 ili 42,45% žrtava.

Tabela 2: Stradalo stanovništvo prema zanimanju i kategoriji

Zanimanje	u logor.	Σ pos. kat.	Zanimanje	u logor.	Σ pos. kat.
rođeni u toku rata	191	202	ostala zanimanja	123	178
poljoprivredni radnici	2353	3777	lica s lič. prihodima	70	76
industr., zanatl., trgovci	2166	2688	izdrž. lica	5980	6193
radnici (svih kategorija)	915	1408	studenti i đaci	1196	1461
službenici i stručnjaci	976	1187	nezaposleni	102	105
učitelji i profesori	82	108	nepoznato	2985	3199
slobodne profesije	215	237	UKUPNO	17.354	20.819

- *Konačno rešenje (Endlösung) jevrejskog pitanja* u Banatu i Sremu završava se 1942. godine, a 1944. u Bačkoj. Romi su takođe stradali 1941-1942. na nemačkom okupacionom području, ali nam za njihovo stradanje nedostaju podaci. Na području pod hrvatskom upravom, pak, masovno stradanje Roma je 1942. godine, pa je tada *rešeno* i tzv.

cigansko pitanje. Srpsko pitanje, međutim, bilo je aktuelno tokom čitavog rata.

Tabela 3: Stradali prema kategorijama *nacija* i *godina stradanja*

Kategorija	God. stradanja	Svega	Nacionalnost							
			Srbi	Hrvati	<i>ostale jug. nac.</i>	Jevreji	Mađari	Slovaci	Romi	<i>ostali i nepoznato</i>
U logoru	Svega	17.354	5569	248	25	9706	136	54	1249	367
	1941.	2095	582	65	4	1360	13	2	42	27
	1942.	4641	2242	90	8	886	22	3	1176	214
	1943.	1554	1107	15	4	353	14	8	11	42
	1944.	7344	1000	36	3	6173	54	9	15	54
	1945.	1720	638	42	5	934	33	32	5	30
Svega posmatrane kategorije	Svega	20.819	8167	351	39	10.153	232	146	1249	482
	1941.	2456	873	76	7	1381	26	12	42	39
	1942.	5919	3373	105	12	952	40	13	1176	236
	1943.	2368	1560	35	7	626	43	28	11	70
	1944.	7997	1491	74	5	6235	80	27	15	70
	1945.	2079	870	61	8	959	43	66	5	67

Najveća su stradanja u logorima po godinama bila sledeća: Jevreji 1944. godine (63,60), Srbi 1942. godine (40,26), Hrvati 1942. godine (36,29), Mađari 1944. godine (39,71), Slovaci 1945. godine (59,26%) i Romi (iz Srema) 1942. godine (gotovo svi su stradali te godine) (94,16%), dok su kategorije *ostali, nepoznati* i *ostale jugoslovenske nacionalnosti* najviše stradale 1942. godine (56,63%). U zatvorima 87,95% svih stradalih su Srbi (1942. godine 51,01%). Oni čine i 85,22% žrtava u deportaciji, a stradanje im je goto-

vo ravnomerno raspoređeno po godinama. Na prinudnom radu Jevreji čine 43,79, a Srbi 36,47% smrtno stradalih. Jevreja je 67,37% izgubilo život 1943. godine, a Srba 78,89% poslednje godine rata (1944-1945). U ukupnim žrtvama Vojvodine navedene kategorije čine 46,85%, a po godinama stradanja: 1941. godine – 46,98%, 1942. godine – 50,17%, 1943. godine – 40,32%, 1944. godine – 55,00% i 1945. – 29,70%.

- U posmatranim kategorijama najveći broj žrtava izgubio je život 1944. i 1942. godine, i to u najbrojnijoj kategoriji – *logori*, a po načinu gubljenja života u kategoriji *ubijeni*. U zatvorima je najviše stradalih 1942. godine, a smrtno stradalih u deportaciji i na prinudnom radu najviše je 1943. godine.

Tabela 4: Žrtve po kategorijama način i *godina stradanja*

Način strad.	Svega		Godina stradanja									
			1941.		1942.		1943.		1944.		1945.	
Kategorije	u logor.	u pos. kateg.	u logor.	u pos. kateg.	u logor.	u pos. kateg.	u logor.	u pos. kateg.	u logor.	u p. kat.	u logor.	u p. kat.
Svega	7.354	20.819	2095	2456	4641	5919	1554	2368	7344	7997	1720	2079
ubijeni	16.04	18.552	1967	2260	4386	5528	1310	1879	6982	7368	1402	1517
poginu	89	248		11	9	25	13	44	39	95	248	73
umrli	956	1532	114	160	230	317	165	325	227	385	220	345
nestali	262	487	14	25	16	49	66	120	96	149	70	144

U kategoriju *ubijeni* uvršteni su: ubijeni, streljani, zaklani, spaljeni, obešeni, otrovani i utopljeni, a u kategoriju *umrli* oni koji su umrli od ranjavanja, bolesti, gladi, zime i tifusa te umrli bez navođenja specifičnog razloga.

Tabela 5: Žrtve prema kategoriji, načinu stradanja i nacionalnoj pripadnosti

Kategorija žrtava	Način gubljenja života	Svega	Nacionalnost							
			Srbi	Hrvati	ost. jug. nac.	Jevreji	Mađari	Slovaci	Romi	ostali i nepoz.
U logoru	Svega	17.354	5569	248	25	9706	136	54	1249	367
	ubijeni	16.047	4663	219	12	9438	110	22	1245	338
	poginuli	89	75	1		7		1		5
	umrli	956	754	24	13	105	14	21	4	21
	nestali	262	77	4		156	12	10		3
Svega navedene kategorije	Svega	20.819	8167	351	39	10.153	232	146	1249	482
	ubijeni	18.552	6595	275	19	9812	154	49	1245	403
	poginuli	248	179	13		12	16	12		16
	umrli	1532	1181	46	20	135	37	63	4	46
	nestali	487	212	17		194	25	22		17

U kategoriji *ubijeni* je 65,02% svih žrtava, 26,79% u kategoriji *poginuli*, 5,63% u kategoriji *umrli* i 2,57% u kategoriji *nestali*. U posmatranim kategorijama najviše je ubijenih (89,11), zatim umrlih (7,36), nestalih (2,34) i poginulih (1,19%). Od ukupno 28.892 ubijena u Vojvodini, za 12.802 (44,31%) nisu utvrđeni počinioci, dok su za 16.098 (55,69%) navedeni. Odgovornost nemačkih organa je za 9831 ubijenog (61,07%), mađarskih za 868 (5,39%) i hrvatskih za 5217 ubijenih (32,43%). Srba je ubijeno 52,33%, Jevreja 37,57%, Roma 4,37%, Hrvata 1,66%, Mađara 0,98%, Slovaka 0,40%, a *ostalih i nepoznatih* 1,81%. U posmatranim kategorijama ubijeno je 64,21%: Jevreja 52,89%, Srba 35,55%, Roma 6,71%, Hrvata 1,48%, Mađara 0,83%, Slovaka 0,26%, a *ostalih i nepoznatih* 2,27%.

U ukupnim žrtvama nemački i njima podređeni kolaboracionistički organi odgovorni su za 11.245 (25,30%), mađarski za 1602 (3,60%) i hrvatski za 5375 žrtava (12,10%),

dok su za još 216 žrtava (0,49%) poznati i za 26.000 (58,51%) nepoznati organi odgovorni za smrt žrtava. U posmatranim kategorijama, pak, odgovorni su nemački za 50,47% stradalih, a mađarski za 6,05, hrvatski za 22,63 te *nepoznati i ostali* za 20,86% stradalih.

- Nemačka odgovornost je za 41,13% (4554) svih stradalih žena, mađarska za 3,48% (386), hrvatska za 19,53% (2162), *ostalih poznatih* za 0,68% (75) i *nepoznatih* za 35,18% (3895), a kada je reč o posmatranim kategorijama tada je nemačka odgovornost za 59,00% svih stradalih žena (što je 99,54% od stradalih žena za koje postoji nemačka odgovornost), mađarska za 3,85% (76,68%), hrvatska za 25,89% (92,00%) te *ostalih i nepoznatih* za 11,26% (21,79%).

Od ukupnog broja u posmatranim kategorijama za koje su odgovorni nemački organi Jevreji čine 72,55, Srbi 23,35, *svi ostali* 4,10%. Po načinu gubljenja života Jevreja je ubijeno 97,08, Srba 73,62, a *svih ostalih* 66,84%.

Tabela 6: Žrtve za koje odgovornost snose nemački vojno-polijski i upravni organi.

Kategorija	Način gubitka života	Svega	Nacionalnost							
			Srbi	Hrvati	<i>ost. jug. nac.</i>	Jevreji	Mađari	Slovaci	Romi	<i>ost. i nep. nac.</i>
U logorima	Svega	9941	1790	72	13	7850	85	39		92
	ubijeni	9279	1393	61	8	7650	71	18		78
	poginuli	58	50			4		1		3
	umrli	410	301	10	5	65	5	16		8
	nestali	194	46	1		131	9	4		3
Svega navedene kategorije	Svega	10.507	1986	84	16	8141	104	57		119
	ubijeni	9619	1462	65	9	7903	74	19		87
	poginuli	100	74	3		9	4	4		6
	umrli	508	363	10	7	73	13	27		15
	nestali	280	87	6		156	13	7		11

- Srbi čine 65,84, Jevreji 18,59, Hrvati 4,85, Mađari 3,65, Slovaci 3,26 te *ostali i nepoznate nacionalnosti* 3,81% stradalih u posmatranim kategorijama za koje mađarski organi snose odgovornost. Ubijenih je 49,72, umrlih 37,41, nestalih 7,15 i poginulih 5,72%. Kod Jevreja je procenat ubijenih 82,05%, dok kod Srba je više umrlih (49,96) negoli ubijenih (43,06%).

Tabela 7: Žrtve za koje odgovornost snose mađarski vojno-polijski i upravni organi

Kategorija	Način gubitka života	Svega	Nacionalnost							
			Srbi	Hrvati	<i>ost. jug. nac.</i>	Jevreji	Mađari	Slovaci	Romi	<i>ost. i nep. nac.</i>
U logorima	Svega	729	515	18	5	159	11	6		15
	ubijeni	362	204	7	1	135	6	1		8
	poginuli	14	10	1		2				1
	umrli	333	295	8	4	14	3	3		6
	nestali	20	6	2		8	2	2		
Svega navedene kategorije	Svega	1259	829	61	7	234	46	41		41
	ubijeni	626	357	25	3	192	23	8		18
	poginuli	72	43	7		2	6	6		8
	umrli	471	381	23	4	24	9	18		12
	nestali	90	48	6		16	8	9		3

- U odgovornosti hrvatskih vojno-polijskih i upravnih organa 87,63% se odnosi na stradanja u posmatranim kategorijama, od čega je u logorima stradalo 98,58% žrtava.

Tabela 8: Žrtve za koje odgovornost snose hrvatski vojno-polijski i upravni organi

Katego- rija	Način gubitka života	Svega	Nacionalnost							
			Srbi	Hr- vati	<i>ost. jug. nac.</i>	Jev- reji	Ma- đari	Slo- vac	Romi	<i>ost. i nep. nac.</i>
U logori- ma	Svega	4643	2551	92	3	503	14	3	1245	232
	ubijeni	4594	2508	91	3	500	14	2	1245	231
	pogi- nuli	8	8							
	umrli	23	19			3				1
	nestali	18	16	1				1		
Σ nave- dene katego- rije	Svega	4710	2612	96	3	503	14	4	1245	233
	ubijeni	4653	2562	94	3	500	14	3	1245	232
	pogi- nuli	9	8	1						
	umrli	30	26			3				1
	nestali	18	16	1				1		

- Kategoriju *ostali poznati počinioci* ne dajemo u tabeli po mestima stradanja – žrtve su stradala lica rođena na prostoru Vojvodine koja su se zatekla na okupacionim područjima izvan Vojvodine, bilo da su tu imali prebivalište ili su izbegla na ovo područje – kao ni kategoriju *nepoznati*.⁸

⁸ U logorima 2028: ubijeno 1805, umrlo 187, nestalo 27, poginulo devet; Jevreja 1190, Srba 708, Hrvata 66, Mađara 25, Roma i pripadnika *ostalij jugoslovenskih naroda* po četiri, Slovaka tri te *ostalij i nepoznatij nacionalnosti* 28.

U posmatranim kategorijama 4323: ubijeno 3645, umrlo 517, poginulo 65, nestalo 27 i *nepoznato* 69); Srba 2731, Jevreja 1271, Hrvata 110, Mađara 67, Slovaka 39, pripadnika *ostalij jugoslovenskih naroda* 13, Roma četiri te *ostalij i nepoznatij nacionalnosti* 88.

Tabela 9: Žrtve u logorima po mestima stradanja i nacionalnoj pripadnosti

Logor	Svega	Srbi	Hrvati	ost. ju. nac.	Jev-reji	Mađari	Slovaci	Ro-mi	Ostali
<i>Logori pod upravom nemačkih vojno-policijskih i upravnih organa</i>									
Ukupno:	11.045	2131	70	15	8588	98	40		103
Logori izvan Jugoslavije:	8208	961	58	9	6997	79	36		68
<i>Auschwitz</i>	5938	128	22	2	5712	41			33
<i>Dachau</i>	349	264	6	2	38	11	16		12
<i>Mauthausen</i>	370	288	5		67	2	2		6
log. u Nemačkoj sa 5-100 žrtava ⁹	242	86	11	4	119	4	10		7
nemački log. u dr. okupir. zemlj. ¹⁰	117	89	1		17	4	3		3
nepoznati nemački logori	1192	106	13	1	1044	17	5		6
Logori u Jugoslaviji:	2837	1170	12	6	1591	19	4		35
<i>Banjica</i> ¹¹	379	197	10	2	152	7	2		9
<i>Beogradsko sajmište/ Zemun</i> ¹²	1836	489	2	3	1326	4	2		10
<i>Šabački logori</i> ¹³	100	95				5			

⁹ 10-100 žrtava: *Buchenwald, Bergen-Belzen, Dora, Flossenbergr, Gross Rosen, Natzweiler, Neuengamme, Ravensbrück i Sachsenhausen*, te pet mesta sa 5-10 žrtava.

¹⁰ U Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika (sedam mesta), u Poljskoj (dva mesta), Čehoslovačka, Francuska, Grčka, Rumunija i Norveška (88 žrtava).

¹¹ Uprava logora je nemačke komande i kolaboracionističke srpske uprave (nemački komandant logora i srpski šefa logora). U nadležnosti je vojno-upravne komande za grad Beograd (*Feldkomandantura 599*), a zatim Upravnog štaba vojno-upravnog komandanta Srbije, a od februara 1942. ustanove *Komandanta SS i policije SS*. Obezbeđenje: Specijalni odred *BdS* i Komande državne straže pri Upravi grada Beograda.

¹² *Judenlager Semlin* (28.10.1941-10.5.1942. godine), *Anhalterlager Semlin* (25.3.1942-17. 5.1944. godine), *OT Sammellager* (od sredine decembra 1941. godine do 20. januara 1943. godine).

Zrenjanin ¹⁴	272	241			19	3			9
log. sa 5-50 žrtava (devet mesta) ¹⁵	199	98		1	94				6
log. s manje od pet žrtava (34 mesta)	51	50							1
<i>Logori pod upravom mađarskih vojno-polijskih i upravnih organa</i>									
Ukupno:	865	593	23	6	201	16	6		20
logori izvan Jugoslavije ¹⁶	712	512	15	5	151	9	5		15
logori u Jugoslaviji ¹⁷	153	81	8	1	50	7	1		5
<i>Logori pod upravom hrvatskih vojno-polijskih i upravnih organa</i>									
Ukupno:	4975	2787	109	2	569	15	4	1248	241
<i>Jasenovac</i>	4492	2497	86	2	418	12	3	1244	230
<i>Zemun</i> ¹⁸	208	82	2		117	1			6
log. sa 5-50 žrtava (13 mesta) ¹⁹	226	169	16		29	2	1	4	5
log. s manje od pet žrtava (32 mesta)	49	39	5	-	5	-	-	-	-

¹³ *Durchgangslager Šabac* – vojne kasarne na Senjaku; žitarski magacini, a posle 20. jula 1941. barake na obali Save u Šapcu (upravlja *Krajskomandantura 897*); *Zasavica - Duchgangslager 183*.

¹⁴ *Anhaelterlager der Sipo und des SD Aussendienststelle Grossbetscherek*, uprava Folksdojčeri (prinudni rad na poljoprivrednom dobru Čoka, Banatski Brestovac i Banatski Vlajkovac i radni logor na Ostrovačkoj adi).

¹⁵ Bela Crkva, Bor, Kikinda, Niš, Novi Bečej, Zagajica, Vinkovci, Požarevac (118 žrtava) i Pančevo (81 žrtva) – logor *Svilara*, rukovodstvo – Folksdojčeri, obezbeđenje *Deutsche Mannschaft*.

¹⁶ *Mađarski logor* navedeno za 700 žrtava, za devet se navodi Šarvar, a za tri žrtve navode se druga dva mesta.

¹⁷ 5-50 žrtava: Bačka Palanka, Bačka Topola, Novi Sad, Sombor i Subotica, te 24 mesta sa manje od pet žrtava.

¹⁸ Prihvatni logor *Zemun* - pod hrvatskom upravom (17.5. 1944 - 20. 7. 1944. godine).

¹⁹ Batajnica, Đakovo, Gospić-Jadovno, Ilok, Koprivnica, Lepoglava, Ruma, Sisak, Sremski Karlovci, Sremska Mitrovica, Vinkovci, Vukovar i Zagreb.

- Korekcijom po mestima stradanja kod logora pod nemačkom upravom broj smrtno stradalih se povećava na 11.045 ili 11,11% više (izvan Jugoslavije evidentirano je 8208 ili 74,31%, u zemlji 2837 ili 26,69%) lica, u zatvorima na 629 (što je gotovo devet puta više) i na prinudnom radu na 559 (14,78% više) lica. Ukupno u posmatranim kategorijama 12.317 (17,23% više) lica.

U 12 imenovanih logora u *Trećem Reichu* evidentirano je 6879 lica koja su izgubila život, od toga u logoru *Auschwitz* 5938, odnosno 53,76% svih žrtava u nemačkim logorima, dok drugi logori u Nemačkoj i logori u okupiranim zemljama su samo kod nekih stradalih navedeni, a kod većine je samo naznačeno u kojoj zemlji, dok za 10,79% lica u parametru *mesto smrti* piše *nemački logor*. Od ukupnog broja žrtava u kategoriji *logor* po mestu stradanja 80,20% su Jevreji, 19,36% Srbi, a svi *ostali* čine 2,95%.

- Od ukupno 2044 žrtve logora na *Beogradskom sajmištu*, za vreme nemačke uprave do 17. maja 1944. bilo je 1836, a u periodu hrvatske uprave 208 žrtava. Za neke žrtve bilo je teško odrediti da li su bili logoraši *Sajmišta*, *Banjice* ili su bili u logoru u vojnim Topovskim šupama na *Autokomadi*, jer je u parametru *mesto smrti* upisano, npr., *Jajinci* ili *Beograd Jajinci* (118) (radi se o stratištu), *Beograd* ili *Bgd* (565), a pošto se radilo uglavnom o Jevrejima ubijenim 1941. ili 1942. uvrstili smo ih u *Judenlager Semlin*.

- Za najveći broj stradalih u mađarskim logorima u parametru *mesto smrti* u *Bazi podataka o žrtvama rata* navedeno je *mađarski logor* bez bliže oznake mesta (80,92%). Korekcija prema pojedinim logorima i zatvorima pod upravom mađarskih organa povećava broj u posmatranim kategorijama na 1677 lica, što je 33,20% više negoli kod imenovanja u popisnim listama (1259): u logorima je to za 18,66%

više, u zatvorima za 68,13% više, u deportaciji za 10 puta više, na prinudnom radu za 11,76% više. Broj stradalih za koje snose odgovornost mađarski organi daleko je od veći, uporedimo li samo podatke o smrtno stradalima prilikom okupacije i prve faze vojne uprave, odnosno *pacifikacije*, kao i o stradalim u *raciji i umrlima u logorima*.²⁰

- U kategoriji *logor* vode se 4643 žrtve za koje odgovornost snose hrvatski vojno-policijski i upravni organi. U pretraživanju *Baze podataka o žrtvama rata* po mestima stradanja smanjuje se broj *nepoznato* te je ukupno evidentirano u hrvatskim logorima 4975 žrtava, što je za 7,15% više, a od ovoga broja 90,29% je život izgubilo u jasenovačkim logorima. Od evidentiranih žrtava u hrvatskim logorima 56,02% su Srbi, 25,09% Romi, 11,44% Jevreji, 2,19% Hrvati i 5,29% *ostali i nepoznato*; u posmatranim kategorijama povećava se ukupni broj na 6175 (31,10% više), a posebno u kategoriji *zatvor* gde je 1111 žrtava (19 puta više negoli u popisnim listama).

- Kada se saberu ukupno stradali po pojedinim logorima prema upravi proizlazi da ih je 63,65% stradalo u nemačkim logorima, 4,98% u mađarskim, 28,67% u hrvatskim i 2,70% ostalim i nepoznatim logorima. Od stradalih Srba u logorima 32,27% ih je stradalo u nemačkim, 10,65% u mađarskim, 49,99% u hrvatskim i 1,04% nepoznatima logorima; Jevreja je 88,48% stradalo u nemačkim logorima,

---

²⁰ Prema Rotbartu, *Jugosloveni u mađarskim zatvorima i logorima 1941-1945. godine*, Novi Sad, 1988, 45, oko 750 lica sahranjeno je u posebnom delu šarvarskog groblja. A Golubović, *Šarvarska golgota*, Novi Sad, 1995, 128-129 i 253, navodi da je samo prve zime umrlo, prema nepotpunim podacima, 281 lice, odnosno 1124 lica iz Bačke su život izgubila u mađarskim logorima, a 952 u izgnanstvu .

2,07% u mađarskim, 5,86% u hrvatskim i 3,59% nepoznatim logorima; evidentirani Romi su svi stradali u hrvatskim logorima (99,92%); Hrvati su stradali u nemačkim (28,23), mađarskim (9,27), hrvatskim (43,95) i nepoznatim logorima (18,54%); Mađari u nemačkim (72,06), mađarskim (11,76), hrvatskim (11,03) i nepoznatim logorima (5,15%); ostale *jugoslovenske nacionalnosti*, Slovaci i *ostalo* stradali su u nemačkim (37,67), mađarskim (7,17), hrvatskim (55,38) i nepoznatim logorima (1,35%). Ukupno izvan Jugoslavije u logorima je stradalo 8930 (51,46%), u logorima u zemlji 7969 (45,92%) i u nepoznatim logorima 455 (2,62%) lica.

- Od 2374 lica stradala u zatvorima, u nemačkim je zatvorima stradalo 629 lica (26,50%), od toga u zatvorima u Nemačkoj 6,20, a u zatvorima u drugima zemljama pod nemačkom okupacijom 4,77%, u zemlji 560 (89,03%) lica, u 15 mesta sa više od pet žrtava (od čega u Zrenjaninu 211 i Pančevu 90 i ostalih 13 mesta 199)²¹ i u 47 mesta sa manje od pet žrtava – 90,46% žrtava su Srbi; u mađarskim zatvorima život je izgubilo 538 lica (22,66%), od toga u zatvorima u Mađarskoj 320 ili 59,48% lica (bez podatka o mestu zatvora je za 94,37% lica, a navedenih 11 mesta je za 5,63% lica)²², a u zemlji u devet mesta sa pet i više žrtava (218)²³ i 30 mesta sa manje od pet žrtava (48) smrtno je stradalo 40,52% lica – Srbi čine 73,98% svih stradalih; u hrvatskim zatvorima stradalo je 1111 (46,80%) lica, i to u

---

²¹ Bela Crkva, Beograd, Banatsko Aranđelovo, Kikinda, Kraljevo, Kumane, Melenci, Mokrin, Niš, Novo Miloševo, Perlez, Požarevac i Šabac.

²² Kao mesto stradanja navedeno *Mađarska* za 302 žrtve i imenovano 11 mesta za 18 žrtava.

²³ Bečej, Čurug, Ledinci, Novi Sad, Senta, Sombor, Srbobran, Subotica i Žabalj.

17 mesta sa pet i više žrtava (Sremska Mitrovica 551, Vukovar 171, Ruma 124 i ostalih 14 mesta²⁴ 162) i 72 mesta sa evidentiranih manje od pet žrtava – čak 94,60% stradalih su Srbi; u italijanskim i bugarskim zatvorima za lica koja su se zatekla na ovim okupacionim područjima i nepoznatim mestima i upravom stradalo je 96 (4,04%) lica. Kada je reč o zatvorima poznato je mesto stradanja u 96,25% slučajeva.

- U deportaciji je stradalo 230 lica (od toga Srba 196). Po mestu stradanja na nemačkom okupacionom i upravnom području stradalo su 84 lica (osam izvan zemlje i 76 lica u 26 mesta u zemlji), na mađarskom je području stradalo 46 lica (devet u pet mesta u Mađarskoj i 37 u 24 mesta u zemlji), na hrvatskom su upravnom području stradala 64 lica u 46 mesta, na italijanskom je području stradalo šest lica u šest mesta u zemlji i u nepoznatom području 30 lica. Posmatrano prema odgovornosti za deportaciju (odakle su deportovani): sa nemačkog okupacionog područja 14, mađarskog 180 i hrvatskog upravnog područja 36 lica.

- Od ukupno 861 žrtve koja je izgubila život na prinudnom radu 64,92% žrtava je sa nemačkog okupacionog upravnog područja (559): od toga 91,23% je izgubilo život izvan Jugoslavije (510), u radnim logorima u Nemačkoj i okupiranim zemljama. Najviše je stradalih Jevreja 52,06% (297), zatim Srba 34,53% (193), Slovaka (s relativno visoko učešćem) 3,22% (18), a toliko je i Mađara, dok je svih *ostalih* stradalo 6,98% (39). U mađarskim radnim logorima život je izgubilo 26,48% (228) lica, od toga 89,91% (205) u rad-

---

²⁴ Irig, Jasenovac, Lepoglava, Morović, Osijek, Rakovac, Retkovci, Slavonski Brod, Sremski Karlovci, Stara Pazova, Šid, Vinkovci, Zagreb i Zemun.

nim logorima u Mađarskoj. Srbi čine 37,28% (85), Jevreji 29,96% (68), Hrvati 12,72% (29), Slovaci 10,96% (25) i svi *ostali* 9,21% (21) žrtava. U evidenciji stradalih na prisilnom radu na hrvatskom upravnom području ima 2,90% (25), od čega su Srbi čine 76% (19).

- Kategorije zarobljenik/ pripadnik narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) i zarobljenik/pripadnik bivše jugoslovenske vojske nisu predmet našeg razmatranja, no ipak dajemo zbirne podatke o njima.

Zarobljeni pripadnici NOP-a nisu imali status ratnog zarobljenika nego su tretirani kao civilna lica, a neki od njih su živote izgubili u logorima i zatvorima. Od 178 evidentiranih u ovoj kategoriji, za 73 žrtve su odgovorni nemački organi,²⁵ za 17 žrtava mađarski,²⁶ za 76 žrtava hrvatski²⁷ te za 12 žrtava ostali i nepoznati organi. Po nacionalnoj pripadnosti 144 su Srbi, 15 Hrvati, sedam Mađari, šest Slovaci, dva Jevreja i četiri *ostala*.

- U kategoriji *zarobljen kao pripadnik bivše jugoslovenske vojske* smrtno je stradalo 690 lica. Za 534 lica (77,39%) odgovornost je nemačkih organa. Za 400 lica je navedeno mesto stradanja *Stalag*, za 17 lica *Oflag*, a za 117 lica neodređeno *nemački logor*, dok su za pet lica navedeni mesto ili država na nemačkom okupacionom području. Za osam lica je navedeno pet mesta u Mađarskoj, a za osam, takođe,

---

²⁵ Stradali su izvan Jugoslavije (32) i u zemlji (41). Za stradale u zemlji navedeno je osam mesta, a s najvećim brojem stradalih su Beograd (Beograd, *Banjica* i *Sajmište*) – 16 i Zrenjanin – 17.

²⁶ Za tri lica navedena su tri mesta stradanja u Mađarskoj, a za 14 lica navedeno je 10 mesta stradanja u zemlji.

²⁷ Navedena su 32 mesta stradanja, među kojima i *Jasenovac* te *Stara Gradiška* (13), Sremska Mitrovica (13), Vinkovci (devet) i Vukovar (pet).

italijanski logor. Za 140 lica je navedeno 65 mesta stradanja unutar hrvatskog upravnog područja. Po nacionalnoj pripadnosti stradale iz ove kategorije čine Srbi (600), Hrvati (30), Mađari (21), Jevreji (osam), Slovaci (šest), Crnogorac i Slovenac (po jedan) te *ostali* (23).

Sažetak

Baza podataka o žrtvama rata u popisu iz 1964. ima dosta pogrešaka u terminologiji i kategorizaciji žrtava, pa je ponekad teško razlučiti da li je reč o žrtvi logora, zatvora, u deportaciji ili na prinudnom radu. U analizi su dati podaci o logorima i zbirni podaci za navedene kategorije, pošto je u njima smrtno stradao najveći broj žrtava, a reč je, uglavnom, o civilnom stanovništvu, i to, u ponekim od tih kategorija, pretežno o ženama, deci i starcima. Pretraživanje nije moguće po boravištu i prebivalištu nego samo po mestu rođenja, tako da žrtve iz velike kategorije stanovnika koja je rođena izvan Vojvodine, a doseljena između dva rata – kolonisti, dobrovoljci itd. – ne mogu se kvalitetno pratiti. Na osnovu do sada prečišćenih i unetih novih podataka, *Baza podataka o žrtvama rata* sadrži poimenični popis 44.438 žrtava rata: u logorima je evidentirano 17.354 žrtve, odnosno u posmatranim kategorijama 20.819 žrtava.

Pokazatelji iz revizije popisa u analizi po godinama stradanja pokazuju da su za Vojvođane najpogubnije bile dve godine – 1942. i 1944. godina – u kojima je stradalo 26,55, odnosno 32,72% svih žrtava, pošto je tada najveće stradanje bilo i u najbrojnijoj kategoriji – u logorima: 1944. godine 42,32% svih žrtava u logorima u toku rata, a 1942. 26,74% tih žrtava.

Godine 1942. završava se *konačno rešenje (Endlösung) jevrejskog pitanja* u Banatu i Sremu (započeto 1941. godine), a 1944. i u Bačkoj. Romi su takođe stradali na nemačkom okupacionom području, i to 1941-1942. godine, a na području pod hrvatskom upravom masovno stradanje Roma bilo je 1942. godine, kada su listom odvedeni u *Jasenovac*, tako da je tada rešeno i tzv. *cigansko pitanje*. Tzv. *srpsko pitanje*, pak, bilo je aktuelno tokom čitavog rata.

Prema proceni obuhvata žrtava rata može se konstatovati da je od 1941. do 1945. na teritoriji današnje Vojvodine stradalo više od 70.000 žrtava, pa se procenat smrtno stradalih odnosi na gotovo 4,5% ukupnog stanovništva. Zavisno od metodoloških postavki za utvrđivanje posleratnih žrtava i žrtava kao posledice rata, ovaj broj će znatno i porasti.

Zusammenfassung

Die *Datei über Kriegsoffer* in der Zählung aus 1964 birgt ziemlich viele Fehler in der Terminologie und der Kategorisierung der Opfer in sich, so dass es manchmal schwierig ist zwischen Opfern von Lagern, Gefängnissen, Opfern von Deportationen oder Zwangsarbeit zu unterscheiden. In der Analyse sind sowohl Angaben über die Lager als auch Sammelangaben über die genannten Kategorien aufgeführt, da darin der größte Teil der Opfer tödlich verunglückte. Dabei handelt es sich größtenteils um die zivile Bevölkerung und zwar in einigen dieser Kategorien hauptsächlich um Frauen, Kinder und alte Leute. Das Durchsuchen ist nicht nach Aufenthalts- bzw. Wohnort möglich, sondern nur nach dem Geburtsort, so dass es nicht möglich ist, die Opfer aus der großen Bevölkerungskategorie nahtlos zu verfolgen, die außerhalb Vojvodina geboren wurden, aber sich zwischen den zwei Kriegen dort ansiedelten beispielsweise Kolonisten, Freiwillige usw. Auf Grund von den bisher bereinigten und neu eingegebenen Daten führt die *Datei der Kriegsoffer* auch eine Namensliste von 44438 Kriegsoffer: in den Lagern wurden 17354 Opfer verzeichnet bzw. in den analysierten Kategorien 20819 Opfer.

Aus der Analyse nach Jahren in der revidierten Zählung geht hervor, dass für die Vojvodiner die zwei verhängnisvollsten Jahre 1942 und 1944 waren, in denen 26,55 bzw. 32,72% aller Opfer verunglückten, so dass es sich dabei auch um die höchste Zahl der Verunglückten in der zahlreichsten Kategorie handelt - in den Lagern: 1944 42,32% aller Opfer in den Lagern während des Kriegs, und 1942 26,74 % der Opfer.

1942 wurde die *Endlösung der Judenfrage* in Banat und Sirmien fertiggestellt (die 1941 begonnen wurde), und 1944 auch in Bačka. Auch die Roma verunglückten in den Gebieten unter deutscher Besatzung, und zwar zwischen 1941 und 1942. In kroatisch verwalteten

Gebieten kam es 1942 zur Massentötungen der Roma, als sie mit einer Liste nach Jasenovac geführt wurden, so dass damals auch *die sogenannte Zigeunerfrage* gelöst wurde. *Die sogenannte serbische Frage* war hingegen während des ganzen Kriegs aktuell.

Aus Schätzungen von Kriegsoffern lässt sich entnehmen, dass zwischen 1941 und 1945 auf dem Gebiet des heutigen Vojvodina mehr als 70000 Opfer verunglückten, so dass der Prozentsatz der tödlich Verunglückten fast 4,5% der Gesamtbevölkerung ausmacht. Abhängig von den methodologischen Richtlinien zur Feststellung der Nachkriegsopfer und der Opfer von Kriegsfolgen wird diese Zahl bedeutend steigen.

Summary

The Database about the casualties of war in the list from 1964 contains many errors in terminology and casualty categorization, so that it is at times difficult to decide whether they are casualties of a camp, prison, deportation or forced labour. The analysis gives data on camps and collective data for said categories since it was in them that the most casualties lost their life and they were mostly civilians, in some of the categories majority of casualties were women, children and the elderly. It is impossible to perform a search according to the place of residence only according to the place of birth, so that the casualties belonging to a large category of the population who were born outside of Vojvodina and moved there between WW I and WW II – colonists, volunteers etc. – cannot be tracked properly. Based on the data that were cleaned so far and the new entered data the *Database about the casualties of war* contains a name list of 44,438 casualties of war: 17,354 casualties were recorded in camps, or in studied categories 20,819 casualties.

Indicators from the revised list in the analysis according to years of death show that two years were especially detrimental for the inhabitants of Vojvodina – 1942 and 1944 – during which 26.55, or 32.72 % of all casualties died since it was then that the most numerous category suffered the greatest losses – in camps: in 1944 there were 42.32 % of all casualties in camps during the war, and in 1942 there were 26.74 % of the same casualties.

The *final solution (Endlösung) of the Jewish issue* finally ended in 1942 in Banat and Sermium (it began in 1941), and in 1944 in Bačka as well. The Roma people also suffered casualties in areas under German occupation, especially 1941–1942. In the region under Croatian administration mass Roma casualties occurred in 1942 when they were indiscriminately taken to *Jasenovac* camp, so that the so-called *Gypsy issue* was solved as well. On the other hand, the so-called *Serbian issue* remained topical during the whole war.

According to the evaluation of the scope of the casualties of war it can be stated that from 1941 to 1945 on the territory of present Vojvodina there were more than 70,000 casualties, so that the percentage of those who lost their life comprises almost 4.5 % of the total population. Depending on the methodological assumptions for identification of post-war casualties and casualties as a consequence of war, this number will certainly grow.